

Szlaki nadziei. Odyseja wolności

<https://szlakinadziei.ipn.gov.pl/sn/aktualnosci/126412,Wystawa-Szlaki-Nadziei-Odyseja-wolnosci-w-Bibliotece-Polskiej-w-Paryzu.html>
21.07.2026, 18:02

Wystawa „Szlaki Nadziei. Odyseja wolności” w Bibliotece Polskiej w Paryżu

4 czerwca 2025 r. w Bibliotece Polskiej w Paryżu zaprezentowaliśmy wystawę „Szlaki Nadziei. Odyseja wolności”. Instytut Pamięci Narodowej reprezentowali dyrektor Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa Adam Siwek i naczelnik Oddziałowego Biura Badań Historycznych w Warszawie dr hab. Patryk Pleskot.

Wystawie towarzyszyła promocja książki Arnaud Léonarda *L'odyssée du général Anders. Un Polonais face à Staline et Hitler*.

Delegacja Instytutu Pamięci Narodowej spotkała się z dyrektorem Instytutu Biblioteka Polska w Paryżu prof. Maciejem Foryckim i prezesem Towarzystwa Historyczno-Literackiego Jeanem Rozwadowskim, a także przedstawicielem Francuskiego Instytutu Pamięci, Kultury i Archiwów Pierre-Yves'em Lambertem.

Francuski Instytut Pamięci, Kultury i Archiwów (fr. Direction de la Mémoire, Culture and Archives (DMCA)) podlegający francuskiemu Ministerstwu Obrony to instytucja rządowa odpowiedzialna za zarządzanie pamięcią historyczną, szczególnie w kontekście wydarzeń związanych z II wojną światową, Holokaustem oraz innymi kluczowymi momentami w historii Francji. Instytucja ta zajmuje się badaniem, dokumentowaniem i upamiętnianiem tych wydarzeń, a także edukacją społeczeństwa na temat ich znaczenia.

Biblioteka Polska w Paryżu to najstarsza instytucja polska poza granicami kraju. Biblioteka gromadzi prace z zakresu historii, literatury i sztuki XIX i XX wieku.

W swoich archiwach Biblioteka posiada akta polskich instytucji emigracyjnych oraz spuścizny osobistości polskich zamieszkałych we Francji. Na szczególną uwagę zasługują wydawnictwa z najnowszej historii Polski, w tym opracowania źródłowe dotyczące II wojny światowej. Cennymi pozycjami są

także dzienniki i pamiętniki, utrwalające pamięć o losach Polaków w czasach wojny w kraju i na emigracji oraz w okresie PRL.

Biblioteka zajmuje się wydawaniem drukiem źródeł historycznych, organizacją seminariów, konferencji i wykładów. Organizuje wystawy i koncerty. Czytelnia biblioteki czynna jest pięć dni w tygodniu i stanowi najczęściej odwiedzane w Paryżu miejsce związane z polską kulturą i nauką, w spółpracuje z Polską Akademią Umiejętności i Instytutem Pamięci Narodowej. W 2013 roku Biblioteka Polska w Paryżu otrzymała od IPN nagrodę Kustosz P{pamięci Narodowej.

Z początkiem XXI wieku celem Biblioteki staje się budowanie nowego pomostu między Polską a Francją. Do ważnych elementów działalności należą konferencje naukowe popularyzujące polską naukę. Konferencje te stanowią też ważny ośrodek integracji polskiej i francuskiej nauki oraz ośrodków związanych z Polonią.

W 2013 roku Biblioteka Polska w Paryżu otrzymała nagrodę IPN Kustosz Pamięci Narodowej.

Wystawa „Szlaki Nadziei. Odyseja wolności” w Bibliotece Polskiej w Paryżu - 4 czerwca 2025. Fot. 2 Sławek Kasper (IPN)

Wystawa „Szlaki Nadziei. Odyseja wolności” w Bibliotece Polskiej w Paryżu - 4 czerwca 2025. Fot. 6 Sławek Kasper (IPN)

Wystawa „Szlaki Nadziei. Odyseja wolności” w Bibliotece Polskiej w Paryżu - 4 czerwca 2025. Fot. 7 Sławek Kasper (IPN)

Wystawa „Szlaki Nadziei. Odyseja wolności” w Bibliotece Polskiej w Paryżu - 4 czerwca 2025. Fot. 9 Sławek Kasper (IPN)

Wystawa „Szlaki Nadziei. Odyseja wolności” w Bibliotece Polskiej w Paryżu - 4 czerwca 2025. Fot. 10 Sławek Kasper (IPN)

Wystawa „Szlaki Nadziei. Odyseja wolności” w Bibliotece Polskiej w Paryżu - 4 czerwca 2025. Fot. 11 Sławek Kasper (IPN)

Wystawa „Szlaki Nadziei. Odyseja wolności” w Bibliotece Polskiej w Paryżu - 4 czerwca 2025. Fot. 12 Sławek Kasper (IPN)

Wystawa „Szlaki Nadziei. Odyseja wolności” w Bibliotece Polskiej w Paryżu - 4 czerwca 2025. Fot. 3 Sławek Kasper (IPN)

Wystawa „Szlaki Nadziei. Odyseja wolności” w Bibliotece Polskiej w Paryżu - 4 czerwca 2025. Fot. 3 Sławek Kasper (IPN)

Wystawa „Szlaki Nadziei. Odyseja wolności” w Bibliotece Polskiej w Paryżu - 4 czerwca 2025. Fot. 4 Sławek Kasper (IPN)

Wystawa „Szlaki Nadziei. Odyseja wolności” w Bibliotece Polskiej w Paryżu - 4 czerwca 2025. Fot. 5 Sławek Kasper (IPN)

Wystawa „Szlaki Nadziei. Odyseja wolności” w Bibliotece Polskiej w Paryżu - 4 czerwca 2025. Fot. 8 Sławek Kasper (IPN)

Francja w wojnie

Na początku lat dwudziestych XX w. Polska zawarła szereg umów z Republiką Francuską. Zwieńczeniem współpracy obu krajów był traktat gwarancyjny zawarty w grudniu 1925 r., będący sojuszem wojskowym i politycznym.

3 września 1939 r. Wielka Brytania i Francja wypowiedziały wojnę Niemcom, realizując zobowiązania względem Polski. Ograniczyły się jednak do działań propagandowych i prób dyplomatycznego złagodzenia konfliktu. Liczne dywizje francuskie oczekiwały na działania Niemców, wierząc, że umocnienia linii Maginota uchronią kraj przed inwazją. 5 września Francuzi podjęli ograniczoną ofensywę w Zagłębiu Saary. Mając znaczną przewagę liczebną, wkroczyli 8 km w głąb terytorium Niemiec, nie napotkali przy tym na większy opór. Strategię działań na najbliższe dni wojny ustalono podczas spotkania 12 września 1939 r. we francuskim Abbeville.

Polski rząd na uchodźstwie

Po przekroczeniu granicy polsko-rumuńskiej polskie najwyższe władze państwowe pod naciskiem III Rzeszy i ZSRS zostały internowane. 25 września 1939 r. prezydent RP Ignacy Mościcki przekazał swój urząd przebywającemu we Francji Władysławowi Raczkiewiczowi. Zgodnie z konstytucją Polski podczas wojny w razie zagrożenia prezydent mógł wybrać swojego następcę. W ten sposób zachowano ciągłość państwa i suwerenność w podejmowaniu decyzji o dalszych losach kraju.

Prezydent Raczkiewicz powołał na stanowisko premiera, a wkrótce także na Naczelnego Wodza gen. Władysława Sikorskiego. W listopadzie 1939 r. siedzibę polskiego rządu przeniesiono z Paryża do Angres. Z nominacji prezydenta powołano Radę Narodową Rzeczypospolitej Polskiej. Jej członkowie reprezentowali najważniejsze partie polityczne, a rada pełniła funkcje doradcze. Stanowiła swego rodzaju odtworzony parlament niepodległej Polski.

Jednym z głównych zadań nowego rządu było odtworzenie Wojska Polskiego we Francji.

Armia Polska

Umowa polsko-francuska z 4 stycznia 1940 r. umożliwiła odtworzenie na obczyźnie Wojska Polskiego z jego rozbudowanymi strukturami organizacyjnymi. Zapewniała prezydentowi RP zwierzchnictwo nad siłami zbrojnymi, a Naczelnemu Wodzowi dawała prawo dowodzenia polskimi jednostkami. Pod względem operacyjnym oddziały polskie zostały podporządkowane głównodowodzącemu wojskami francuskimi i wchodziły w ich struktury organizacyjne.

Na mocy tejże umowy ze zmobilizowanych ochotników zaczęto formować jednostki wojsk lądowych, lotnictwa i marynarki wojennej.

Do czerwca 1940 r. powstały m.in: cztery dywizje piechoty, 10. Brygada Kawalerii Pancernej pod dowództwem gen. Stanisława Maczka, Samodzielna Brygada Strzelców Podhalańskich (w maju 1940 r. wzięła udział w bitwie o Narwik) oraz w Syrii Samodzielna Brygada Strzelców Karpackich (pod dowództwem płk. Stanisława Kopańskiego, w latach 1941–1942 walcząca w Tobruku).

Francuskie skrzydła

Główne zgrupowanie Polskich Sił Powietrznych znajdowało się w Lyonie. We Francji sformowano trzy polskie dywizjony myśliwskie, dwa rozpoznawcze i jeden bombowy. Przeszkolenie lotników prowadzono na francuskich samolotach Morane 406 i Curtiss 75a w ośrodku Lyon-Bron i ośrodkach francuskich w Montpellier, Rabacie, Marakeszu, Fezie i Blidzie. Łącznie w lotnictwie polskim we Francji służyło 6957 żołnierzy, w tym 557 pilotów.

W czasie walk w 1940 r. polscy piloci myśliwców zestrzelili około 50 samolotów niemieckich.

Pierwsza bitwa o Francję

W 1940 r. w obronie Francji wzięło udział około 50 tys. polskich żołnierzy.

Pod koniec maja połączone siły brytyjskie, francuskie oraz niektóre oddziały polskie i holenderskie zostały uwięzione w Dunkierce. Na ratunek żołnierzom wysłano setki łodzi, które w kilka dni ewakuowały ponad 338 tys. bojowników. Francja została zmuszona do podpisania zawieszenia broni, które było równoznaczne z okupacją części kraju.

Rajd na Dieppe

Na początku 1942 r. sytuacja aliantów w Europie była bardzo trudna. Bez odtworzenia ponownie zachodniego frontu wygrana

w wojnie z III Rzeszą była bardzo odległa w czasie. Nikt nie był jednak przygotowany na inwazję, a Stany Zjednoczone coraz bardziej koncentrowały się na wojnie z Japonią na Pacyfiku. Celem operacji zaplanowanej w sierpniu 1942 r. u wybrzeży Francji było wypróbowanie technik desantowych oraz rozpoznanie umocnień niemieckich Wału Atlantyckiego. Planów nie udało się zachować w tajemnicy przed Niemcami. Sądono, iż rezygnacja z wcześniejszego ostrzału przez artylerię pozycji wroga wprowadzi element zaskoczenia i ułatwi oddziałom alianckim wdarcie się na brzeg. Przeceniono także przewagę w powietrzu.

W bitwie powietrzno-morskiej wyróżnił się ORP „Ślązak”. Załoga polskiego okrętu ostrzeliwała baterie nieprzyjaciela na brzegu, odciągała ścigacze, okręty podwodne wroga oraz uratowała zestrzelonego pilota brytyjskiego i 19 żołnierzy kanadyjskich.

Operacja wykazała, że alianci nie są w stanie przeprowadzić działań na kontynencie bez długotrwałych przygotowań.

Overlord

6 czerwca 1944 r. w Normandii rozpoczęła się inwazja sił sprzymierzonych na okupowaną przez Niemców Europę. Trzymiesięczne działania wojenne doprowadziły do utworzenia zachodniego frontu na kontynencie i wyzwoliły Francję.

W lądowaniu na wybrzeżu Normandii brały udział okręty ORP „Dragon”, ORP „Krakowiak” i ORP „Ślązak”, wspierając artyleryjskie oddziały desantowe, a ORP „Błyskawica” i ORP „Piorun” osłaniały flotę aliantów przed kontratakami niemieckimi. Polskie niszczyciele „Błyskawica”, „Piorun” i „Ślązak” wchodziły w skład Zespołu „S” (Sword – desant na plażę „Sword”), „Krakowiak” – w skład Zespołu „G” (Gold – na plażę „Gold”), „Dragon” – w skład 2. Eskadry Krążowników w Zespole „Force D”. Oprócz niszczycieli w desancie brały udział także polskie statki handlowe: MS „Batory”, MS „Sobieski”, które transportowały żołnierzy alianckich.

Z powietrza

Sprzymierzeni poprzedzili lądowanie w Normandii wielomiesięcznym bombardowaniem linii kolejowych, mostów i lotnisk. Celem tych działań było izolowanie frontu aktywności wojsk między Sekwaną i Loarą.

W 1944 r. polskie dywizjony myśliwskie uczestniczyły w przygotowaniu inwazji razem z lotnictwem sprzymierzonych. W operacji udział brało 11 dywizjonów polskich, w tym 8 myśliwskich i 3 bombowe. Głównym zadaniem lotnictwa była osłona powietrzna i eskorta bombowców, wsparcie ogniowe wojsk lądowych i rozpoznanie. Dywizjon 305 zniszczył koło

Nancy niemieckie zapasy paliw (około 13 mln litrów). Prasa pisała wówczas, że:

„Polacy tym czynem wygrali bitwę o Francję”.

133. Skrzydło Myśliwskie (dowódca mjr Stanisław Skalski) i pozostałe dywizjony operowały z lotnisk angielskich, zwalczając pociski V-1 i wspierając ofensywę. Polacy zestrzelili około 190 pocisków V-1.

Falaise

Wokół francuskiego miasta Falaise w sierpniu 1944 r. Alianci utworzyli kocioł, w którym uwięzili około 100-tysięczną armię niemiecką.

Zadaniem polskiej 1. Dywizji Pancernej było domknięcie oblężenia w korytarzu śmierci – jedynej drogi ucieczki, jaka pozostała Niemcom. Polacy zajęli pozycje na wzgórzu Mont Ormel, aby uniemożliwić odwrót i zablokować wroga. Część oddziałów skierowała się do miejscowości Chambois w celu połączenia się z siłami amerykańskimi.

Niemcy próbowali ze wschodu odblokować drogi odwrotu dla okrążonych pod Falaise.

Wkrótce polskie oddziały zaczęły potrzebować pomocy. Na odsiecz ruszyła im 4. Kanadyjska Dywizja Pancerna.

Bitwa doprowadziła do zniszczenia większości wojsk niemieckich na zachód od Sekwany, co otworzyło aliantom drogę do Paryża.

Ruch oporu

We francuskim ruchu oporu działało w czasie II wojny światowej około 40 tys. Polaków. W 1941 r. założono Polską Organizację Walki o Niepodległość (o kryptonimie „Monika”). Początkowo prowadziła ona działania wywiadowcze i propagandowe, a od 1944 r. także akcje bojowe. Polacy uczestniczyli w walkach partyzanckich w północnej i wschodniej Francji, w Masywie Centralnym, u podnóża Alp, w Pirenejach, między Narboną a Marsylią, w Paryżu, Lyonie, Saint-Étienne, Tuluzie, Lille, wyzwolili miejscowość Autun. Organizacja „Monika” działała głównie na południu Francji.

Wylądowanie wojsk alianckich w Normandii oraz w południowej Francji i wybuch ogólnonarodowego powstania, zwłaszcza powstania w Paryżu, wpłynęły na wzrost aktywności Polaków w ruchu oporu.

Dzięki działalności Polaków z siatki wywiadowczej pod dowództwem por. Władysława Ważnego „Tygrysa” udało się zebrać cenne informacje na temat wyrzutni niemieckich V1-V2

rozmieszczonych w departamentach Nord i Pas-de-Calais. Ważny zdołał przekazać drogą radiową do Londynu lokalizację 179 wyrzutni rakiet. Dzięki tym meldunkom lotnictwu alianckiemu udało się zniszczyć ponad 160 z nich.

Szlakiem 1. Dywizji Pancernej

Lądując w Normandii w sierpniu 1944 r., 1. Dywizja Pancerna gen. Stanisława Maczka znalazła się wśród jednostek wchodzącego w skład 1. Kanadyjskiej Armii gen. Harry'ego D.G. Crerara 2. Korpusu Kanadyjskiego gen. por. Guy G. Simonsa,. W trakcie ponad miesięcznego współdziałania z dywizjami kanadyjskimi Polacy udowodnili w walce swoje wysokie umiejętności bojowe, uzyskując najwyższe oceny dowódców kanadyjskich.

Dom nad Sekwaną

Po zakończeniu II wojny światowej wielu Polaków znalazło schronienie we Francji. Część powróciła w rodzinne (francuskie) strony. Wśród nich był m.in. Józef Tromski (ur. 10 lutego 1918 r.)

Józef urodził się w Modli (Kalisz) w skromnej rodzinie robotniczej. Podobnie jak tysiące Polaków rodzice Józefa w 1923 r. wyemigrowali z dwojgiem dzieci (synem i córką, ale bez Józefa) w poszukiwaniu pracy. Osiedlili się w Noeux-les-Mines na północy Francji (Pas-de-Calais). W wieku 13 lat Józef dołączył do rodziny. Pracował w kopalni węgla kamiennego w Noeux-les-Mines aż do powołania do wojska polskiego w grudniu 1939 r. Został przydzielony do polskiej dywizji, która formowała się w Coëtquidan w Bretanii, a w 1940 r. do kolumny zaopatrzeniowej 202. Pułku Artylerii Ciężkiej 2. Dywizji Strzelców Pieszych, która powstała w Airvault w departamencie Deux-Sèvres. Wziął udział w walkach pod Clos du Doubs wraz z 45. Korpusem Armii Francuskiej w Maiche.

Po ciężkich walkach 19 czerwca 1940 r. został zmuszony do przekroczenia granicy szwajcarskiej w Goumois. Józef, podobnie jak reszta internowanych żołnierzy polskich, przebywał w Szwajcarii aż do 1945 r.

5 czerwca 1945 r. powrócił do Noeux-les-Mines, gdzie w październiku 1945 r. podjął ponownie pracę w kopalni. O obywatelstwo francuskie wystąpił 20 maja 1961 r., w wieku 43 lat i po przeżyciu 30 lat we Francji. Zmarł 26 stycznia 1965 r. w wieku 47 lat.

Wystawa „Szlaki Nadziei. Odyseja wolności” w
Bibliotece Polskiej w Paryżu - 4 czerwca 2025. Fot. 2
Sławek Kasper (dPN)